

Naast de drie uiteenzettingen bevat dit boek een korte maar degelijke inleiding (7-12) van de hand van mevrouw Dupont-Bouchat waarin zij de betekenis van de criminaliteitsstudie uiteenzet. Zij wijst erop dat men de studie van de misdaad niet op zichzelf kan bestuderen maar dat men meteen een studie moet maken van de gemeenschap die de misdaad heeft voortgebracht. Het is mogelijk te vertrekken van het negatieve (de misdaad) om het portret van een gemeenschap (positief) te tekenen. De drie studies die hierop volgen zouden dit moeten bewijzen.

L. d'Arras d'Haudrecy wijdt zijn uiteenzetting aan Namen ('Une enquête en cours: la délinquance namuroise au XVIIIème siècle', 13-32). Zoals de titel reeds vermeldt gaat het hier om een voorlopig werkresultaat. De auteur bestudeert zowel de juridische organisatie, als de kleine (1693-1794) en de grote delicten (1720-94).

De auteur stelt de diverse rechtbanken voor met hun bevoegdheden, leden, en territoriale begrensdeheden. Bij de kleine delicten stelt hij vast dat er ten eerste een paar hiaten zijn in de bronnen zodanig dat hij maar ± 60 jaar kan bestuderen en ten tweede dat het aantal misdaden gemiddeld per jaar 56 bedraagt. Dit lijkt hem zeer weinig en hij formuleert dan ook een aantal redenen waaraan dit te wijten valt. Meer dan de helft van de inbreuken hebben te maken met de hygiëne en reinheid in Namen. Ondanks de diverse inspectietochten en de herhaalde publikatie van reglementen blijft de stad vuil, tenminste voor die straten waarover de auteur gegevens heeft. De werkreglementen worden regelmatig overtreden en het blijkt soms zeer moeilijk om de orde te herstellen.

De bronnen over de zwaardere delicten zijn meer gedetailleerd dan de voorgaande. Vele misdaden bleven echter ongestraft. In vier grafieken zien we de evolutie van de vier voornaamste misdaden namelijk de vagebonden (27,2%), het geweld (22%), de prostitutie (16,2%) en de diefstallen (15,3%). Een globale grafiek bevat de vier categorieën samen. Men stelt vast dat in het algemeen de criminaliteit vanaf 1745 fors stijgt. Dit is niet het geval voor de vier categorieën op zich. Het zijn de vagebonden en de prostitutie die sterk toenemen, het geweld stijgt lichtjes terwijl de diefstallen nagenoeg stabiel blijven.

M. Durban bestudeert in tegenstelling tot de voorgaande auteur één streek, namelijk het zuiden van Luxemburg, meer bepaald de drie proosdijen van Chiny, Etalle, Virton ('La criminalité en Gaume d'après les comptes des officiers de justice, 1500-1650', 33-47). Na een doordachte kritiek op de bronnen, waaruit besloten wordt dat er geen vergelijking mogelijk is in de tijd en er geen geografie van de criminaliteit kan gemaakt worden, geeft de auteur de resultaten. Chiny en Etalle worden steeds samen beschouwd.

M. Durban onderscheidt vier grote categorieën: diefstal, 'violences verbales', geweld, en zeden. De voornaamste inbreuk op het recht gedurende de ganse periode is het 'violence verbale'. Hierin wordt vervolgens een onderscheid gemaakt tussen beledigingen, godslasteringen/vloeken, en burengerucht. Als deze onderling vergeleken worden per streek merkt men dat er geen vergelijking mogelijk is. Godslasteringen/vloeken - religieuze misdrijven - worden enkel gestraft wanneer de leek zich sterk met godsdienst bezig houdt namelijk de periode van de heksenjachten vanaf 1580.

Het geweld komt op de tweede plaats. Men maakt een onderscheid tussen moord, zelfmoord, slagen en 'le seuil'. Dit laatste is een term die aanduidt dat een bepaalde persoon zoveel misdaden begaan heeft dat hij de grens van het toelaatbare heeft overschreden. Het zijn de moorden die 25 tot 70% innemen van alle gewelddaden. Bij de diefstallen vormen de kleine diefstallen het grootste bestanddeel. Er doen zich bijna geen inbreuken voor op de goede zeden. In de bijlage publiceert de auteur de globale cijfers tot 1776, terwijl hij zich voor de percentages in de tabellen beperkt tot 1649.

De schrijfster van de inleiding, M. S. Dupont-Bouchat, vult het grootste gedeelte van het

1811) en het Athenaeum (1816-43) te Franeker. Hij ziet in dit werk 'een nuttige bijdrage... aan het iconografisch onderzoek in het algemeen en aan de bestudering van het geleerdenportret in het bijzonder' (Woord Vooraf). Kennelijk heeft de studie van het geleerdenportret dus zo zijn eigen problemen en probleemstellingen. Als niet-kunsthistoricus is mij niet duidelijk welke, en Ekkart licht ons daar verder ook niet over in. De catalogus (39-477) omvat 571 nummers. Blijkens de instructieve inleiding - 'De Franeker professoren en hun portretten' (9-30) - is 'van ongeveer 20% der professoren geen portret bekend... en van 35% slechts één; bijna 20% is vertegenwoordigd met twee of drie beeltenissen, een even groot percentage met vier tot negen nummers en tenslotte slechts 5% met een lijst van tien of meer afbeeldingen' (11). Vóór W. B. S. Boeles zijn *Frieslands Hoogeschool en het Rijks Athenaeum te Franeker* publiceerde (Leeuwarden, deel I, 1878; deel II, eerste helft, 1879, deel II, tweede helft; 1889) heeft 'nimmer een met portretten geïllustreerd boek over de Franeker Hogeschool het licht gezien' (12), één van de redenen die volgens Ekkart kunnen verklaren waarom betrekkelijk weinig portretten van Franeker professoren bekend zijn. In Leiden zijn verschillende portretwerken verschenen en in Groningen beschikt men over de *Effigies & vitae professorum Academiae Groningae & Omlandiae; Cum historiola fundationis ejusdem Acad.* (Groningen, 1654; in 1968 in opdracht van het Groninger Universiteitsfonds in facsimile heruitgegeven met een vertaling van de Latijnse tekst door V. Schmidt en F. J. E. Tichelman). Voor een dergelijk werk hebben ook in Franeker plannen bestaan, 'want in 1661 wendden de uitgevers en drukkers Joannes Arcerius en Jan Boudevijn Wellens zich tot de Senaat met het verzoek hun de opdracht te gunnen wanneer er een boek van dien aard zou worden gemaakt, een verzoek waarmee de Senaat instemde. Blijkbaar is het bij een vaag voornemen gebleven, aangezien we verder niets meer over de zaak vernemen' (13). Volgens E. L. Vriemoot, *Athenarum Frisiacarum libri duo* (Leeuwarden, 1758) Praefatio, vroegen curatoren reeds in 1656 aan de senaat materiaal te verzamelen voor dit werk '& lubentes receperunt omnes, quae quisque posset, in medium conferre'. Ook Vriemoot memoreert het verzoek (dd. 4 augustus 1661) van beide door Ekkart genoemde drukkers. Voorts vermeldt hij dat op verzoek van curatoren de samenstelling van het boek in april 1662 door Gedeputeerde Staten werd opgedragen aan de 'Professor eloquentiae et historiarum' Ulrik Huber. Waarom het nooit is klaar gekomen, was hem niet bekend¹.

Huber is in ieder geval met het werk begonnen. In de zomer van 1662 vervoegde hij zich tenminste ten huize van de Dordtse predikant Jacobus Lydius om inlichtingen in te winnen over diens grootvader Martinus Lydius (ca. 1539-1601), sedert 1585 hoogleraar in de theologie, eerste rector van de Franeker Academie, en in deze iconografie vertegenwoordigd met twee portretten (beide afgebeeld: nrs. 3 en 4). Huber had Lydius niet thuis getroffen en deze schreef hem daarom op 31 augustus 1662 een brief (berustend in het door mej. M. C. S. van Manen aan het Friesch genootschap nagelaten archief van de familie Huber, thans aanwezig in het Rijksarchief in Friesland te Leeuwarden) waarin hij enige informatie over zijn grootvader verschaftte. Van een portret wordt daarin overigens niet gerept.

Volgens Ekkart zal 'het ontbreken van [portretten van] mensen als Dominicus Acronius à Bouma (1611-56) en Johannes Greidanus (ca. 1630-68), die gedurende een aantal jaren zonder bijzondere moeilijkheden in Franeker hebben gedoopt... aan toevallige omstandigheden moeten worden geweten' (21). Wellicht zou in beide gevallen het feit dat zij betrekkelijk jong gestorven zijn een rol kunnen spelen. Ten aanzien van Acronius kan er bovendien op worden gewezen dat hij kennelijk weinig op de voorgrond trad, niet veel onder-

1. Zie 'Toegift', 154.

wijs gaf en evenmin veel publiceerde. Vergelijk Boeles, *Frieslands Hoogeschool*, II, 193 en T. J. Veen, *Recht en nut. Studiën over en naar aanleiding van Ulrik Huber (1636-1694)* (diss. Groningen; Zwolle, 1976) 250, 256, 282.

Het is moeilijk een iconografie als deze te beoordelen. De belangrijkste vraag die bij de gebruiker opkomt zal natuurlijk zijn: hoe volledig en betrouwbaar, met andere woorden hoe nauwkeurig is zij? Voor de recensent is dat in beperkte mate te controleren, bijvoorbeeld door de beschrijvingen van de portretten te vergelijken met de afbeeldingen (volgens de tekst op het stofomslag ca. 300, waarvan bijna de helft 'full page'). Daarbij rijst echter het probleem dat van schilderijen de lijst niet is afgebeeld, zodat de opschriften op de lijst slechts te controleren zijn aan de hand van afbeeldingen elders of door het portret zelf te gaan bekijken. De portretten van de hoogleraren in de filosofie heb ik zo veel mogelijk vergeleken met de contereitsels afgebeeld in: Sybrand Galama, *Het wijsgerig onderwijs aan de Hogeschool te Franeker 1585-1811* (diss. Leiden; Franeker, 1954). Voorts heb ik een aantal uit de Senaatskamer van de voormalige Franeker universiteit afkomstige schilderijen zelf in ogenschouw genomen in het museum 't Dr. Coopmanshûs te Franeker. Ik heb daardoor de indruk dat Ekkart een heel bruikbaar boek heeft samengesteld. Vanzelfsprekend laat hij ook wel eens een steekje vallen. Ik vond enkele drukfouten (zoals op pagina 23, waar in plaats van 'extra seriem Professorum ordinarium' wel 'extra seriem Professorum ordinarium' gelezen zal moeten worden, op pagina 66, waar bij nr. 32a het Romeinse cijfer 1538 opgegeven is terwijl het 1638 moet zijn, en op pagina 80 (nr. 47), waar in plaats van 'ANTECESSOR' ten onrechte 'ANCESSOR' staat). Bovendien constateerde ik dat in de transcriptie van boektitels en opschriften op prenten en (lijsten van) schilderijen nogal eens een onnauwkeurigheid geslopen is. Een enkele keer is dat storend. Zo staat op de lijst van het schilderij van Du Bois (nr. 311; vergelijk de afbeelding bij Galama, *Het wijsgerig onderwijs*, tegenover pagina 129) niet '... ET UTRISQUE, FACULTATIS, NEC, BOTANICES, PROFESSOR, ORDINARIUS, NATUS, D, 27 MEY 1701, OBYT, 18 IAN, 1747.' doch '... ET, UTVIUSQUE [sic!], FACULTATIS, NEC, NON, BOTANICES, PROFESSOR, ORDINARIUS, NATUS, D, 27, MEY, 1701, OBYT, D, 18 IAN= 1747'. Van S. J. Brugmans is door Galama (*Het wijsgerig onderwijs*, tegenover pagina 192) een schilderij met opschrift op de lijst afgebeeld dat aan de hand van Ekkarts iconografie niet te identificeren is, doordat dit opschrift daar niet is vermeld (zie de nrs. 427-30). Het gebruik van de nasaal-streep als weergave van de letter *m* of *n* is Ekkart kennelijk niet bekend. Zie voor een voorbeeld pagina 216, nr. 218 waar in plaats van '*Nat. Francof. ADMaenu*' gelezen moet worden: '*Nat. Francof. Ad Maenu* [= *Ad Maenum*]' of '... *Ad Moenu*'.

Ook toen ik de opgegeven maten van een aantal prenten controleerde, noteerde ik wel eens kleine afwijkingen. Het lijkt mij niet nodig daar verder over uit te weiden; voor wie hierop bedacht is zal dit de identificatie van een bepaalde prent vermoedelijk niet bemoeilijken.

Het zal niemand verbazen wanneer Ekkarts iconografie niet volledig blijkt. Uit het weinige materiaal dat ik op het ogenblik onder handbereik heb kan ik overigens slechts twee portretten noemen die in dit boek niet voorkomen:

1. een borstbeeld naar rechts van Johan van den Sande, aanzierend, zonder kalot (in een ovaal, bijna-cirkel met een middellijn van ca. 1,8 cm), verwerkt boven aan de gegraveerde titelpagina van: J. van den Sande, *Rerum in suprema Frisiorum curia iudicatarum, libri V* (Leeuwarden: Ioannes Ianssonius Frisius, 1635; aanwezig in de UB Amsterdam en Provinciale Bibliotheek Leeuwarden);
2. een borstbeeld naar links van Ulrik Huber, aanzierend (in ovaal, ca. 4x3,3 cm), ver-

RECENSIES

werkt in een afbeelding (ca. 4,8 x 12,5 cm) boven aan bladzijde 1 van Ulricus Huber, *De Jure Civitatis, libri tres... cum novis adnotationibus et novo indice, in usum auditorii Thomasiani* (Frankfurt en Leipzig, 1708; aanwezig in UB Halle/Saale); vgl. Veen, *Recht en nut*, 346.

In een ander opzicht is deze iconografie vermoedelijk wel zeer lacuneus. 'Bij prenten en foto's', aldus Ekkart, 'waarvan bekend is dat ze oorspronkelijk opgenomen waren in een boek of tijdschrift, is de titel van dat werk vermeld' (34). Uit door mej. I. M. Ludwig, kandidaat-assistente voor rechtsgeschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam, en mijzelf bijeengebracht - maar nog lang niet volledig - materiaal voor een bibliografie van de Franeker hoogleraren in de rechten kan ik bijvoorbeeld de volgende aanvullingen verschaffen (de lijst is uit te breiden):

Op de achterkant van nr. 32c (Johan van den Sande) staat *het slot van* een Nederlands gedicht van Petrus Baardt.

Nr. 34b (Johan van den Sande) is afgedrukt in: J. van den Sande, *Kort Begrijp der Nederlandsche historiën...* (etc.) (1e dr. (1650), 2e dr. (1650) en 3e dr. (1651), alle drie verschenen bij Joost Hartgers te Amsterdam en aanwezig in de UB Amsterdam).

Nr. 35 (Johan van den Sande) is afgedrukt in: J. van den Sande, *Kort Begryp der Nederlandsche historiën...* (etc.) (3e dr., in 1651 verschenen bij Gysbert Sybes te Leeuwarden) alsmede in de in 1658 te Leeuwarden bij Gysbert Sybes verschenen uitgave van J. van den Sande, *De wakende leeuw, der Nederlanden historie...* (etc.). Deze boekjes zijn beide aanwezig in de UB Amsterdam en de Provinciale Bibliotheek te Leeuwarden en ze hebben beide als eerste bladzij (nog vóór de eigenlijke titelpagina) een gegraveerde titelpagina van *De waeckende leeuw* met als onderschrift: 'Tot LEEUWARDEN. By GYSBERT SYBES, Boeck-vercoper inde Clock-straet. 1651'. Op de achterzijde van de portretten staat in beide werkjes een Nederlands gedicht op Van den Sande, ondertekend door G. S. [Gysbert Sybes?], maar in verschillend lettertype en met verschillende interlinie gezet. Nr. 35 komt bovendien voor in de in 1663 bij Gerrit van Goedesbergh te Amsterdam verschenen editie van Van den Sande's *De wakende leeuw*, aanwezig in PB Leeuwarden; in deze editie staat op de achterzijde van het portret wederom het vers van G.S., opnieuw in een andere letter en bovendien voorafgegaan door een opschrift en door het slot van de 'In-houdt van't eerste Boeck'. Hadden de drie hier genoemde specimina van nr. 35 volgens het systeem van Ekkart ieder van een andere letter voorzien moeten zijn?

Nr. 37a (Johan van den Sande) is niet te vinden in de in de UB Amsterdam, de UB Leiden en de Provinciale Bibliotheek te Leeuwarden aanwezige exemplaren van Van den Sande's *Ad Titulum Digestor. de diversis regulis juris antiqui commentarius...* (etc.) (Leeuwarden, 1647) doch komt wel voor in de te Leeuwarden bij Joannes Janssonius Frisius verschenen tweede en derde druk (resp. 1639 en 1647) van J. van den Sande, *Decisiones Frisicae siue rerum in suprema Frisiorum curia iudicatarum, libri K* (resp. aanwezig in de UB en het juridisch instituut van de Universiteit van Amsterdam). In beide boeken staat op de achterkant van het portret het slot van een Latijns lofdicht van Henricus Neuhusius.

Nr. 37b (Johan van den Sande) komt voor in de derde druk (Leeuwarden: Gysbert Sybes, 1656; aanwezig in PB Leeuwarden) alsmede in de vierde druk (Leeuwarden: Dominicus Lens, 1664; aanwezig in UB Amsterdam en PB Leeuwarden) van Van den Sande's *Decisiones Frisicae*. In beide gevallen staat op de achterzijde het lofdicht dat Henricus Neuhusius schreef bij de tweede druk van dit boek. Hetzelfde portret staat, met bijna hetzelfde gedicht op de achterkant, ook in Van den Sande's *Opera Omnia Juridica* (Groningen: Dominicus Lens, 1683), aanwezig in de PB Leeuwarden die tevens een exemplaar bezit waarin op de titelpagina bovendien nog vermeld wordt: '& prostant LEOVARDIAE, Apud AN-

TONIUM LUIERTSMA'; ook dit exemplaar bevat het portret met het gedicht van Neuhusius *'In Editionem Posterioorem... DECISIONUM'*.

Nr. 38a (Johan van den Sande) is, zoals Ekkart vermeldt, te vinden in: Everhard van Reyd, *Historie der Nederlantscher Oorlogen... Daer bij gevoegt de Nederlandsche Geschiedenissen...* beschreven door wijlen Iohan van Sande... (etc.) (Leeuwarden: Gysbert Sybes, 1650), en wel in het stuk beginnende met een nieuwe titelpagina: *Nederlandsche Historie*, beschreven door wijll: Johan van den Sande... (etc.) (Leeuwarden: Gijsbert Sijbes, 1650; aanwezig in de UB Amsterdam en de PB Leeuwarden). Ekkart gewaagt echter niet van het vierregelige Nederlandse gedicht (kennelijk een soort bewerking van het ook afgedrukte vierregelige Latijnse vers van Neuhusius) dat er onder staat. Evenmin geeft hij aan dat het portret staat op de achterkant van de titelpagina van Van den Sande's vervolg op het werk van Van Reyd.

Nr. 38b (Johan van den Sande) is te vinden in: Van den Sande's *Vijf boecken der gewijsder saken voor den Hove van Vrieslandt...* (etc.) (Leeuwarden: Eyvo Takus Wielsma, 1670; aanwezig in UB Amsterdam en PB Leeuwarden) alsmede in de tiende druk (Amsterdam: Thomas Myls, 1698) van de *Decisiones Frisicae* (aanwezig in UB Amsterdam).

Het wil mij voorkomen dat de nummering van de portretten 37a-38b niet bijzonder gelukkig is. Let men niet op de achterzijde, dan is het enige verschil tussen nr. 37a enerzijds en de nummers 37b, 38a en 38b anderzijds dat op nr. 37a staat: *'I. I. De Fries exc'*, en op de andere drie: *'Gysbert Sybes Exc.'* Mijns inziens hadden ofwel de nummers 38a en 38b onder nummer 37 gerangschikt moeten worden of de nummers 37b, 38a en 38b gezamenlijk nummer 38 moeten vormen. Bovendien hadden dan de twee verschillende versies van Ekkarts nr. 37b ook met verschillende letters aangeduid moeten worden.

Nr. 158a (Johannes Jacobus Wissenbach) is afgedrukt in: J. J. Wissenbach, *In libros IV. priores Codicis Dn. Justiniani Repetitae Praelectionis Commentationes cathedrae* (Franeker: Joh. Arcerius, 1660; aanwezig in UB Amsterdam en PB Leeuwarden) alsmede - maar dan op de achterzijde bedrukt met een Latijns lofdicht van Ulricus Huber - in J. J. Wissenbach, *Exercitationum ad quinquaginta libros Pandectarum partes duae...* (etc.) (3e dr., Franeker: Joh. Arcerius, 1661; aanwezig in de PB Leeuwarden). Het wil mij voorkomen dat dit portret minstens evenveel verwantschap vertoont met nr. 159 als met het schilderij 157; in ieder geval heeft Wissenbach, anders dan Ekkart meedeelt, op nr. 158 een sikje.

Nr. 159 (J. J. Wissenbach) is te vinden in: J. J. Wissenbach, *Disputationes ad Instituta Imperialia...* (etc.) (Franeker: Jacobus Horreus, 1700; aanwezig in UB Amsterdam, UB Leiden en PB Leeuwarden), alsmede in: J. J. Wissenbach, *In libros VII. priores Codicis Dn. Justiniani Repetitae Praelectionis Commentationes cathedrae...* (etc.) (Franeker: Jacobus Horreus, 1701; aanwezig in UB Leiden en PB Leeuwarden).

Nr. 164 (Laurentius Banck) is als uitvouwbare prent ingebonden bij: Laurentius Banck, *De tyrannide papae in reges & principes Christianos, diascepsis...* (etc.) (Franeker: Joh. Arcerius, 1649; aanwezig in PB Leeuwarden). Op dit portret ontbreekt echter in de rechter benedenhoek de vermelding 'I. Suiderhoef P.

Nr. 176 (Ulricus Huber) is afgedrukt in: U. Huber, *Praelectionum juris civilis [tomus I]...* (etc.) (2e dr., Franeker: Leonard Strick, 1701; aanwezig in KB 's-Gravenhage).

Nr. 177b (Ulricus Huber) staat afgedrukt in: U. Huber, *Praelectionum juris civilis [tomus I]...* (etc.), ed. in *Germania tertia* (Leipzig, 1735; aanwezig in UB Amsterdam en UB Leiden).

Tenslotte nog een paar vragen en een opmerking. Van de portretten 37-39 (Johannes van den Sande) zegt Ekkart dat het 'fantasieportretten' zijn. Hoe weet hij dat? En wat bedoelt

hij daar eigenlijk mee? Portret nr. 174 (Ulricus Huber) verschilt sterk van de overige portretten van deze geleerde (nrs. 175-79). Is het verwant met nr. 243 (Herman Alexander Roell)? Is de op pagina's 183 en 184 genoemde mej. M. de Hertoghe Huber van Manen, in wier collectie zich in 1877 een thans niet meer te achterhalen schilderij van Ulricus Huber zou hebben bevonden (vgl. de door Ekkart genoemde *Gids* (1877) 296 nr. 79 en p. xvi nr. 535), dezelfde als mej. M. C. S. van Manen (vermoedelijk de dochter van Joanna Josina Cecilia de Hertoghe Huber en Johannes Willem van Manen), die in 1920 overleed te Florence en eeri aantal schilderijen en archivalia betreffende de familie Huber legateerde aan het Friesch genootschap? Vgl. *93ste Verslag van het Friesch genootschap van geschied-, oudheid- en taalkunde te Leeuwarden* (1922) 15 en 24.

Ekkarts boek bevat een register van persoonsnamen (484-89), waarin alleen de namen van de voorgestelde personen, de kunstenaars en uitgevers zijn opgenomen. Het is jammer dat de auteurs van lofdichten bij de portretten daarin ontbreken. Want al zijn die voor de studie van het geleerdenportret vermoedelijk van minder betekenis, voor de geleedengeschiedenis zijn zij wel van belang.

Toegift

Aan de hand van Vriemoets opmerkingen dienaangaande heb ik in het Rijksarchief in Friesland nagegaan wat er in de zeventiende eeuw te vinden is over de samenstelling van een 'geschiedenis' van de Franeker Academie. Dat was het navolgende:

(Archief van de Academie te Franeker, ScII (Diarium van de Academische Senaat 1647-1664), 177, 30 januari 1656:) 'Quandoquidem Nobiliss: et Ampliss: Domini Curatores proponi in Senatu Acad: et aliquid decerni voluerunt de hujus Acad: Professorum vitis et rebus gestis tippis mandandis, decretum est ut omnes et singuli Professores in medium conferre velint, quo lautius et honestius re et Academiae honore illa conficiantur...

Eadem sessione decretum est, ut Professores singularum facultatum inquirant in vitas, res gestas, et scripta omnium cujusque facultatis Professorum, et si quid acceperint, in medium proferre velint, ut quid adimatur vel addatur, si visum fuerit Senatui'.

(Ibidem, 241, 4 (sic Vriemoet; of: 14?) augustus 1661:) 'Eadem sessione Rectore Magnifico authore propositum est postulatum duorum Typographorum Wellens et Acerij [of: Arserij; lees: Arcerij] qui simul petunt sibi concedi impressionem [lees: imprimere] effigies et vitas DD Professorum Academiae Franekeranae, si quandoque illa futura sit: Placuit Senatu rem ad Nob: et Amp: Dominorum Curatorum aduentum, et absentium Collegiarum reditum differri'.

(Archieven van de Staten van Friesland en de daarmede verbonden colleges 1580-1795, G2 nr. 45 (Journaal van de secretaris van Gedeputeerde Staten), 25 april 1662:) 'Sijn binnen gestaen de heeren Ockinga ende Jongstal als meede Curatores Academiae ende van haer meede CoUegen daertoe gecommiteert ende hebben het Collegie voorgedraegen ende in bedenken gegeven of niet reputabel voor de Provincie ende dienstich tot encoûragement der Professoren van sLandts Academiae tot Franiquer soude sijn, dat de Professor Eloquentiae Huber mochte gelasticht werden, om, gelijk bij andere Academiën gebruikelijck is naemelijck tot Leijden ende tot Groeningen, het leeven der Professoren in de voorsch. Landts Academiae [lees: Academia] tot Franiquer, te beschrieven; Waer op gedelibereert sijnde is goetgevonden ende verstaen dat welgemelte Huber sal werden geauthoriseert gelijk hij geauthoriseert wert bij deesen om tot meeste dienste ende minste costen van 't Lant de versochte beschrijvinge met den eersten int werck te stellen ende te perfectieren, ende werden de heeren Aylva ende Groustins benefens de heeren Curatoren versocht ende gecommiteert van tijt tot tijt goedt regard op het selvige werck te neemen ende daarvan bij

gelegentheijt rapport te doen'. (Dezelfde resolutie is ook te vinden *ibidem* in G4 nr. 9 op dezelfde datum).

(*Ibidem*, G2 nr. 74, 25 november 1692:) 'De oude Raetsheer Ulricus Huber op sijn verzoek binnen gestaen zijnde, heeft een omstandig verhael gedaen; hoe dat sijn E: in den jaere 1662. bij dit Collegie is geauthoriseert geweest, tot 't schrijven van de Historia Academica tot Franeker, soo wegens t leven van de Professoren van tijt tot tijt successivelijck daer geweest zijnde, als oock daerinne te laeten influeeren 't leven van de Heeren Princen van Nassau, als Stadhouderen deser Provincie, hoochloffelijcker memorie, en dat de Heeren Douwe van Aijlva en Oeno van Grovestins voormaels bij dit Collegie gecommiteert sijn geweest, omme met bovengenoemde Heere Huber daerover in conferentie te coomen, en vermits 'tselve werck doen ter tijt, was achtergebleven, soo versochte sijn E: nu daerop nader van de welmeeninge van dit Collegie oopeninge te mogen hebben, te meer dewijl sijn E: van meeninge was, de beschrijvinge van de levens en daeden van hoochgemelte Heeren Stadhouderen voor af te laeten gaen; Waerop de ingediende memorie en voorige resolutie van dese tafel nader gesien en geexamineert zijnde, Is na deliberatie en gedane omvraege goedgevonden en verstaen de Heeren Burmania, Idzinga, V.v.Glinstra en Wielinga te versoeken en te committeren, gelijk haer Ed: versocht en gecommiteert worden bij deesen, over dese saecke met Sijn Furstelijcke Doorluchticheit de Heere Erff Stadholder deser Provincie in conferentie te coomen, en in te neemen 't hoogwijs advijs van hoochgemelte Sijn Furstelijcke Doorluchticheit met rapport in forma'. (Dezelfde resolutie is ook te vinden *ibidem*, in G4 nr. 29, f. 271v-273v.; dat het door Huber voorgestelde werk nooit verschenen is, is wellicht (mede) het gevolg van zijn overlijden op 8 november 1694).

Theo Veen

P. H. Winkelman, ed., *Bronnen voor de geschiedenis van de Nederlandse Oostzeehandel in de zeventiende eeuw*, Deel II, *Amsterdamse bevrachtingscontracten van notaris Jan Franssen Bruyningh 1593-1600* (R.G.P. grote serie CLXI, 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1977, L + 625 blz., ISBN 90 247 2075 3).

Après les extraits des 'Pfundzollbücher' de Königsberg publiés par le même éditeur, les sources notariales fournissent la matière d'un second volume qui rendra aussi de grands services aux historiens du commerce hollandais avec les pays de la Baltique. Le notaire J. F. Bruyningh était un spécialiste de la rédaction des chartes-parties. Le dépouillement de ses minutes pour les sept premières années conservées a livré 866 contrats où un navire est affrété pour un ou plusieurs voyages. Deux de ces textes sont publiés in extenso dans l'introduction qui, sur ces exemples, passé en revue tous les éléments d'information contenus dans une charte-partie. Les autres sont présentés sous forme de régestes. Le résumé soigneusement établi retient clairement toute la substance utile du document, y compris les détails des clauses particulières qu'il est bon de connaître pour pouvoir apprécier les données susceptibles de constituer une série. L'acte notarié n'était pas indispensable pour la conclusion d'une charte-partie. L'historien danois Aksel E. Christensen, qui avait utilisé une partie des minutes de Bruyningh, avait déjà constaté que les contrats des années 1594-95 concernent seulement une petite fraction du trafic, et sont extrêmement rares pour les voyages 'simples' (Pays-Bas - Baltique - Pays-Bas). Sur les 866 contrats du présent volume, il s'agit en effet, à sept exceptions près, de voyages 'combines' ('doorgaande reizen') dont les deux types les plus habituels sont: Hollande-péninsule ibérique-Baltique-Hollande. et Hollande-Baltique-péninsule ibérique-Hollande.